

Archeologisch onderzoek Dierenhospitaal Wassenaar gemeente Wassenaar

Inventariserend veldonderzoek door middel van boringen –
verkennde fase

SWECO Archeologische Rapporten 2019

Definitief

ISSN 2468-4813

Opdrachtgever:
Stichting Dierenhospitaal en Ambulancedienst 's-Gravenhage e.o.

Sweco Nederland B.V.
Rotterdam, 17 november 2016

Verantwoording

Titel : Archeologisch onderzoek Dierenhospitaal Wassenaar
gemeente Wassenaar

Subtitel : Inventariserend veldonderzoek door middel van boringen –
verkennde fase

SWECO Archeologische Rapporten 2019

Projectnummer : 328312

Referentienummer : 328312-archeologie-616

Revisie : D1

Datum : 17 november 2016

Auteur : de heer drs. J. Bex

E-mail adres : archeologie@sweco.nl

Gecontroleerd door : mevrouw H. Boon MA

Paraaf gecontroleerd :

Goedgekeurd door : de heer drs. W.A. van Breda

Paraaf goedgekeurd :

Contact : Sweco Nederland B.V.
De Molen 48
3994 DB Houten
Postbus 119
3990 DC Houten T
+31 88 811 66 00
www.sweco.nl

Administratieve gegevens

Datum opdracht	:	17 maart 2016
Datum concept	:	13 juni 2016
Datum definitief	:	17 november 2016
Opdrachtgever	:	Stichting Dierenhospitaal & Ambulancedienst 's-Gravenhage e.o.
Uitvoerder	:	SWECO Nederland B.V.
Bevoegde overheid	:	gemeente Wassenaar (Werkorganisatie Duivenvoorde) <i>contactpersoon:</i> mevr. L. van de Geijn
Aanleiding	:	voorgenomen herinrichting, sloop en nieuwbouw (o.a. parkeerplaatsen, toegangsweg, stallen, kantoor, ophoging)
Locatie	:	provincie : Zuid-Holland
(bijlage 1)		gemeente : Wassenaar
		plaats : Wassenaar
		toponiem : Dierenhospitaal Oosterbeek 5
		kaartblad : 31 G 'S-GRAVENHAGE

RD-coördinaten : N X: 83.427 / Y: 457.266
O X: 83.505 / Y: 457.161
Z X: 83.424 / Y: 457.109
W X: 83.354 / Y: 457.216

afm. plangebied : ca. 1,2 hectare (totale perceel)
daadwerkelijke ingrepen beperkter
van omvang

Archeoregio : Hollands duingebied

Archis2 : onderzoeksmelding : 4001401100

Documentatie : beheer en plaats : SWECO Nederland B.V. –
kantoor Houten (tijdelijk / conceptfase)

Inhoudsopgave (vervolg)

Inhoudsopgave	4
1 Inleiding	5
1.1 Aanleiding.....	5
1.2 Voorgaand onderzoek en onderzoekskader	5
1.3 Onderzoeksvragen en doelstelling.....	7
2 Veldwerk.....	8
2.1 Werkwijze	8
2.2 Resultaten	9
2.3 Conclusie veldwerk	10
2.4 Beantwoording onderzoeksvragen	10
3 Conclusie en aanbevelingen	13
3.1 Conclusie.....	13
3.2 Aanbeveling.....	13
Literatuur en bronnen.....	14

Bijlage 1: Ligging locatie op de topografische ondergrond

Bijlage 2: Ontwerp / inrichtingsplan en de bestaande situatie

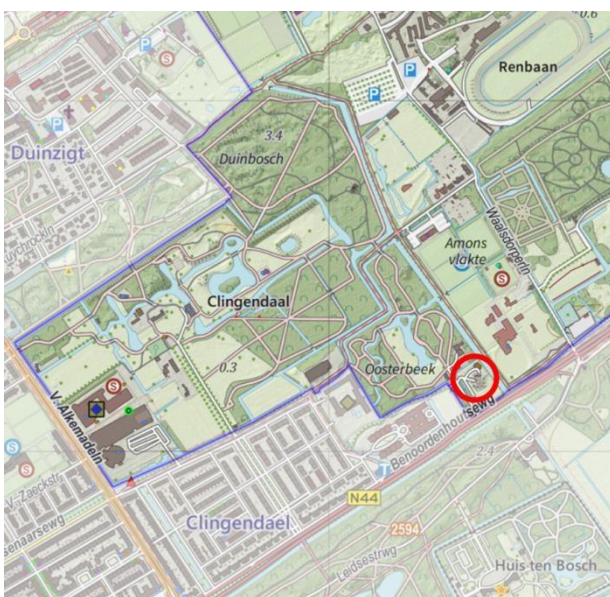
Bijlage 3: Boorstaten

1 Inleiding

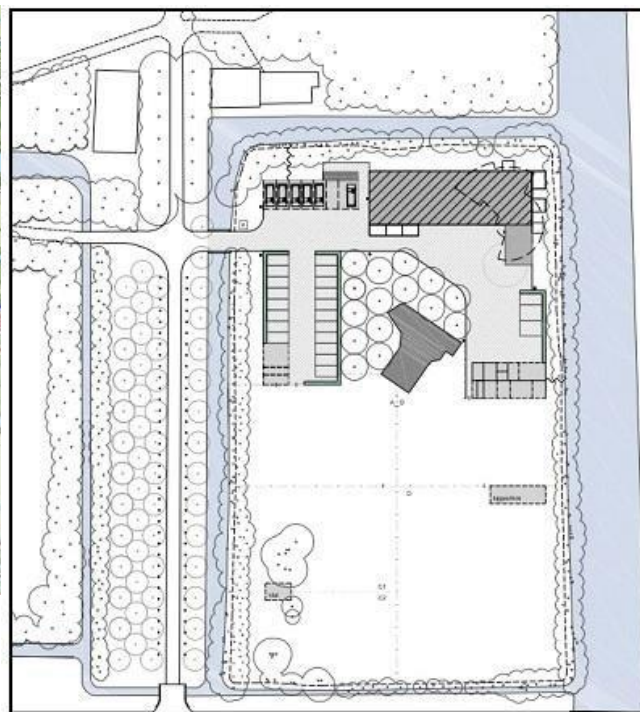
1.1 Aanleiding

Het terrein van het dierenhospitaal (=plangebied) aan de Benoordenhoutseweg (Oosterbeek 5) te Wassenaar (zie afbeelding 1.1) zal heringericht gaan worden. De bestaande bebouwing zal gedeeltelijk vervangen worden door nieuwbouw. De inrichting van het terrein zal ook deels veranderen, zo komt er onder meer een nieuwe inrit, worden er enkele parkeerplaatsen gerealiseerd, zal er een gedeeltelijke ophoging komen voor een boomgaard en worden enkele stallen geplaatst (afbeelding 1.2 en in de bijlage).

Ten behoeve van deze voorgenomen ontwikkeling is in 2014 een archeologisch bureauonderzoek¹ uitgevoerd door Grontmij. Dat bureauonderzoek met aanbeveling voor vervolgstappen, is afgestemd met de gemeente Wassenaar en beoordeeld door diens archeologisch deskundigen. Op basis van het bureauonderzoek is ter plaatse van het te ontwikkelen deel van het plangebied (NW-deel) een inventariserend veldonderzoek door middel van boringen geadviseerd. Voorliggend document betreft de verslaglegging van het verkennende booronderzoek (SIKBprotocol 4003 / VS03).

Afbeelding 1.1. Ligging locatie (rode cirkel) op een topografische ondergrond

legenda				
gebouw (BG)	verharding	bestaande bomen	hekwerk	nieuwe duikerbrug
gebouwe (te verdieping)	parkeren	houtwal (bestaande met nieuwe bomen)	tijdelijk hekwerk	houten brug
stallen/garages	bestaand water	haag	poort	ondergrondse container
kennels	nieuwe sloot	75cm haag	spijlenhekwerk	verlichting

Afbeelding 1.2. Ontwerp toekomstige situatie

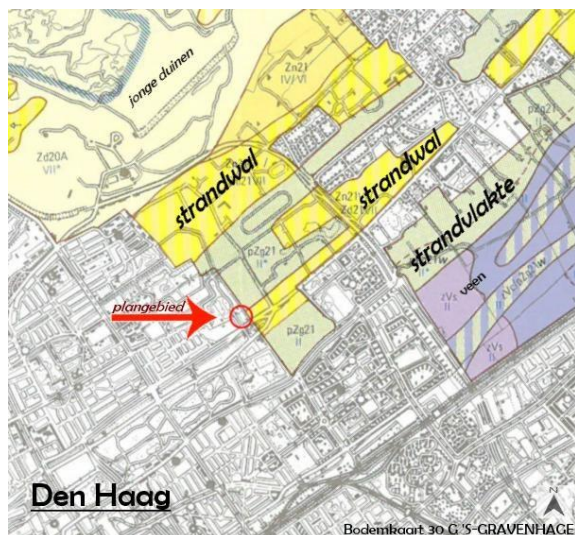
1.2 Voorgaand onderzoek en onderzoekskader

Onderstaande paragraaf betreft een samenvatting van het eerder uitgevoerde bureauonderzoek en de daaruit voortgekomen archeologische verwachting voor het plangebied.²

Het gehele plangebied is gelegen in het Hollands duingebied. Het thans zichtbare landschap is gedurende het Holoceen gevormd onder invloed van de zee en wind (strandwallengebied) en nadien door menselijke activiteiten vormgegeven.

¹ Bex 2014. GAR 1471.

Na de laatste IJstijd begonnen de grote landijsmassa's in rap tempo af te smelten waardoor de zeespiegel sterk steeg. Vanaf ongeveer 5.000 jaar geleden neemt de snelheid van de zeespiegelstijging af en blijven de langs de kustlijn gevormde strandwallen in meer of minder gelijke mate gehandhaafd. Vanaf die periode trad een meer westwaartse aangroei van het strandwallensysteem op. Aan de zeezijde van de strandwal lag een zogenaamde strandvlakte waarop iets ten westen daarvan zich weer een strandwal vormde. Op de strandwallen zelf werden door de wind relatief lage duinen gevormd, die tezamen bekend staan onder de term *Oude Duinen*. Het dierenhospitaal (plangebied) ligt binnen het oude strandwallengebied. Binnen de voormalige strandvlakten, tussen de strandwallen in, kon zich door de natte bodemcondities veen of een meer organische bodem (door ophoping) ontwikkelen. Volgens de Nieuwe Geologische Kaart van Den Haag en Rijswijk ligt binnen het plangebied Hollandveen op de Laag van Voorburg.

Afb. 1.3 Uitsnede Bodemkaart nabij het plangebied

De bodem in het plangebied is volgens de Bodemkaart⁴ niet gekarteerd vanwege de ligging binnen de bebouwde kom. Op basis van extrapolatie (zie afb. 1.3) aan de hand van de landschappelijke oriëntatie, liggen binnen het plangebied hoogstwaarschijnlijk kalkloze zandgronden. Het zuidoostelijk deel maakt deel uit van de vlakvaaggronden (code: Zn21, geel in afb. 1.3) of duinvaaggronden (code: Zn21) of een combinatie daarvan. Dergelijke zandgronden bestaan uit leemarm en zwak lemig fijn zand. Het noordwestelijk deel van het plangebied ligt op basis van het doortrekken van de wel gekarteerde gronden direct naast het plangebied, binnen de beekerdgronden (code: pZg21) eveneens bestaande uit leemarm en zwak lemig fijn zand. Beekerdgronden hebben een matig humeuze toplaag door ophoping van organisch materiaal, doorgaans als gevolg van natte bodemcondities.

Het plangebied was vanaf de Nieuwe Steentijd (vorming van de Oude Duinen) in principe geschikt voor bewoning of menselijke activiteiten. De bewoning in de omgeving concentreerde zich met name op de langgerekte strandwallen die de hoger gelegen delen in het landschap vormden. Het plangebied ligt op de flank van een dergelijke strandwal. Het terrein is in ieder geval vanaf de 17^e eeuw in cultuur gebracht en gehouden. In de 19^e eeuw was het plangebied in gebruik als moestuin en boomgaard behorende bij het landgoed Oosterbeek. In het noordwestelijke deel van het plangebied is in de Tweede Wereldoorlog een bunker gebouwd en in het uiterste noorden zijn loopgraven aangelegd. Er hebben hier gevechtshandelingen plaatsgevonden.

² Bex 2014.

³ Onderstaande tekst is deels ontleend aan Berendsen 2005, 213-226. ⁴ Blad 30 Oost 's-Gravenhage, 1982.

Op basis van het bureauonderzoek geldt voor het plangebied een archeologische verwachting voor perioden vanaf het Neolithicum. Er kunnen niet alleen nederzettingen, maar ook archeologische fenomenen als akkercomplexen en graven worden aangetroffen. De omvang van de mogelijke vindplaats is niet bekend. Deze kan relatief klein zijn, maar zich ook uitstrekken buiten het plangebied. Eventuele resten zullen naar verwachting bestaan uit vondstmateriaal (houtskool, natuursteen, vuursteen en aardewerk) en grondsporen (paalsporen, greppels, huisplattegronden, cultuurlagen e.d.). Organisch materiaal en metaal zal naar verwachting slecht of niet geconserveerd zijn gebleven boven de grondwaterspiegel, die waarschijnlijk onder het diepst aan te treffen niveau ligt, maar kan wel voorkomen in diepere sporen. Overige resten en grondsporen kunnen goed geconserveerd zijn. Eventuele archeologische resten kunnen zich direct vanaf maaiveld of onder de geroerde / opgebrachte toplaag (van de moestuin, het bunkerterrein of dierenasiel) bevinden. Het is echter ook mogelijk dat archeologische niveaus zijn overstoven en daardoor dieper zijn gelegen. De bodem is naar verwachting sterk verstoord door het gebruik als moestuin, bunkercomplex en dierenasiel en de aanleg van kabels, leidingen en wegen. Tot hoe diep deze verstoring reikt is niet bekend. Aanvullend wordt opgemerkt dat in de Tweede Wereldoorlog een geschutsbunker in het plangebied is aangelegd. Deze wordt in de ontwikkeling niet gewijzigd. Daarnaast kunnen resten van loopgraven en andere structuren, maar ook losse vondsten uit deze periode, worden aangetroffen. De kans is klein dat dergelijke structuren middels een verkennend booronderzoek worden aangetroffen.

Op basis van het bureauonderzoek is geadviseerd om een inventariserend veldonderzoek door middel van boringen (IVO-O) – verkennende fase, uit te laten voeren. Het booronderzoek dient duidelijkheid te verschaffen over de bodemopbouw, eventuele omvang van de toegebrachte of de te verwachte verstoringen in zowel horizontale als verticale zin. Aan de hand van de resultaten van het booronderzoek kan de archeologische verwachting voor het plangebied nader worden gespecificeerd en kunnen de vervolgstappen worden bepaald (door bevoegde overheid).

1.3 Onderzoeksvragen en doelstelling

Ten behoeve van het archeologische booronderzoek zijn vooraf de volgende onderzoeksvragen opgesteld. Deze zijn deels afkomstig uit de richtlijnen van de gemeente Wassenaar aangaande archeologisch inventariserend veldonderzoek. Het (verkennd) booronderzoek dient minimaal op de volgende onderzoeksvragen antwoord te geven

1. Wat is de geo(morfo)logische en stratigrafische opbouw van de ondergrond in het plangebied?
2. Bevinden zich in het plangebied afzettingen die in verband kunnen worden gebracht met antropogene aanwezigheid? Zo ja, op welke diepte t.o.v. het maaiveld en het NAP bevinden zich deze?
3. Zijn er manifestaties van formatieprocessen op de overgang tussen natuurlijke en antropogene bodemhorizonten aanwezig?
4. In hoeverre is de bodemopbouw nog intact?
5. Wat betekenen de resultaten van het veldonderzoek voor de gespecificeerde archeologische verwachting zoals deze is geformuleerd in het bureauonderzoek? En in welk opzicht kan op basis hiervan de gespecificeerde archeologische verwachting worden bijgesteld?

Hoewel niet het doel van een verkennend booronderzoek, kunnen er toch archeologische indicatoren worden aangetroffen. Indien deze worden aangetroffen, dan gelden ook de volgende onderzoeksvragen:

6. Op welke diepte t.o.v. het maaiveld en het NAP zijn deze archeologische indicatoren aangetroffen?
7. Wat is de horizontale ruimtelijke spreiding van deze archeologische indicatoren?
8. Wat is de aard en ouderdom van deze indicatoren?
9. Wat betekent dit voor de archeologische verwachting van het gebied?
10. In hoeverre worden de archeologische waarden bedreigd door toekomstige planontwikkelingen?

2 Veldwerk

2.1 Werkwijze

Vanwege het gevaar op de aanwezigheid van niet-gesprongen conventionele explosieven binnen dit voormalige bunkerterrein, moesten de veldwerkzaamheden onder strikt toezicht van OCE-deskundigen² worden uitgevoerd. Die partij heeft voorafgaande aan de diverse veldwerkzaamheden (geotechnisch onderzoek / sonderingen, milieuhygiënisch onderzoek en het archeologische booronderzoek) het terrein eerst verkennend onderzocht. Hieruit kwam een sterk verhoogd risico op de aanwezigheid van niet-gesprongen explosieven zodat de geplande veldwerkzaamheden onder actieve begeleiding moesten worden uitgevoerd. De boorlocaties zijn met behulp van specialistische detectieapparatuur al dan niet vrijgegeven. Een aantal vooraf bedachte boorlocaties konden niet worden vrijgegeven, hetzij vanwege metalen objecten (o.i.d.) of doordat er te veel verstoring in de ondergrond voorkwam waardoor er geen optimale meting kon worden uitgevoerd (bijvoorbeeld door veel puin / bakstenen in de ondergrond).

Het booronderzoek is uitgevoerd door een senior KNA-archeoloog. De locatie van de boringen is veelal aan de hand van de lokale topografie bepaald omdat de vele begroeiing en bomen op het terrein de GPS-metingen bemoeilijkten. Van het terrein is een gedetailleerde inrichting- en hoogtebestand beschikbaar die is gebruikt voor de locatiebepaling van de boorpunten. Het Plan van Aanpak is voorafgaand aan het veldwerk afgestemd met de archeologisch deskundige⁶ namens de bevoegde overheid.

Het archeologisch booronderzoek heeft alleen daar plaatsgevonden waar relatief omvangrijke bodemversturende activiteiten gaan plaatsvinden die daarmee mogelijk archeologieversturend zijn (locatie nieuwbouw, parkeerplaatsen, toegangsbrug, etc. zie afbeelding 2.1). Door met name op de locaties waar bodemversturende graafwerkzaamheden gepland staan te onderzoeken, is het terrein niet gelijkmatig in een voor archeologie gebruikelijk grid onderzocht.

Echter zijn binnen het deel van het terrein waar bouwwerkzaamheden gaan plaatsvinden (circa 0,5 ha.) tien boringen gezet, hetgeen dit booronderzoek een intensief karakter geeft.

Afb. 2.1 Boorlocaties binnen het plangebied

² OCE-deskundigen van REASEuro: website: www.reaseuro.nl⁶
Mevrouw K. van der Kant MA (Werkorganisatie Duivenvoerde).

Tijdens het booronderzoek is met een Edelmanboor ($\varnothing 12$ cm) een boring gezet tot maximaal 2 m –mv. De geplande bodemverstoring reikt namelijk naar verwachting niet dieper dan ca. 1 m –mv. De boorpunten (BP's) en boorprofielen staan weergegeven in de bijlagen. Het opgeboorde materiaal is beschreven conform de geëigende bodembeschrijvingswijze en is in het veld gezeefd over een 4 mm zeef. Er is gelet op het voorkomen van archeologische indicatoren die wijzen op een ter plaatse gelegen vindplaats en op cultuurlagen, bodemverstoringen, de bodemopbouw en de algemene indruk van de archeologische trefkans (potentie) binnen dit onderzochte deel van het plangebied.

2.2 Resultaten

Tijdens het booronderzoek werd binnen het gehele onderzochte deel van het plangebied een sterk geroerde toplaag of geroerde bovenste lagen aangetroffen. De geroerde lagen in de boorprofielen variëren in diepte (dikte) van 0,90 m –mv (BP02) tot 1,70 m –mv (BP10) respectievelijk -0,52 m NAP en -0,61 m NAP. De grond van het plangebied is overwegend meer dan een meter diep geroerd.

Boorpunten 1 en 3, nabij de bestaande bebouwing (kantoor), zijn beide na drie keer stuit op een ondoordringbare materie (puin / baksteen) op een diepte van ca. 60 cm –mv gestaakt. Door de intensieve bebouwing en bestrating ter plaatse en het na detectieonderzoek niet kunnen vrijgeven van andere nabijgelegen mogelijke boorlocaties door de OCE-deskundigen, is verder geen archeologisch booronderzoek binnen deze zone uitgevoerd. Aan het maaiveld komen ten zuidwesten van het bestaande gebouw nog kleine bakstenen bouwsels of in verband liggende accumulaties van baksteen voor. Het is onduidelijk of dit bouwsels zijn die gerelateerd kunnen worden aan activiteiten van het dierenhospitaal en inrichting van het terrein of dat dit restanten zijn van de voormalige moestuin of het bunkercomplex. De eerste optie (activiteiten dierenasiel) lijkt het meest aannemelijk gezien het losse verband en positie direct aan het maaiveld.

De toplaag binnen het terrein bestond in de meeste gevallen uit een bruin tot donkerbruin matig fijn zandpakket. De donkerbruine kleur is aangemerkt als zijnde veroorzaakt door een verrijking met een organische component. Dit kan het gevolg zijn van opgebrachte humeuze grond, bijvoorbeeld door in het verleden structureel opgebracht stadsafval, beer of mest en wellicht gestoken duinplaggen, maar het kan ook het gevolg zijn van een langdurig bewerkte 'voormalige' dikke beekeerdgrond. De bruine toplaag is overwegend homogeen van samenstelling, hetgeen een structurele bewerking doet vermoeden. In deze geroerde laag / lagen werden vrijwel altijd weinig puntjes van oranje baksteen en ook vaak grind (kiezels) aangetroffen. In boring 4 werd in die laag een stukje roodbakkerd aardewerk (met loodglazuur) daterend uit de Nieuwe Tijd aangetroffen, in boring 6 een fragment vensterglas en in boring 8 een botfragment (*LM indet.*). Dit zijn vondsten die niet ongebruikelijk zijn in gronden die zijn opgehoogd of ingezet voor een moestuin en wijzen niet eenduidig op een ter plaatse gelegen archeologische vindplaats.

Onder de bruine toplaag of geroerde toplagen werd in de meeste boringen een beige tot grijze laag van matig fijn zand aangetroffen die in de top vaak geroerd was - wellicht ook door bioturbatie (dier of plant) - maar dieper in diezelfde grondlaag als ongeroerd is aangemerkt. De top van deze laag ligt op 90-150 cm –mv (ca. 32-76 –NAP). Waarschijnlijk kan deze laag gerekend worden tot de onaangetaste onderkant van het voorheen aan het maaiveld gelegen natuurlijke zandpakket van de oude strandwal of wellicht Jonge Duin.

Onder de hiervoor beschreven ongeroerde beige tot grijze zandlaag werd, op boring 10 na, in alle diepe boringen een dunne ongeroerde veenlaag aangetroffen. Het maaiveld ter plaatse van boring 10 lag aanmerkelijk hoger dan bij de andere boringen, waardoor vermoedelijk het veen niet is bereikt. Het veenlaagje bevindt zich op 125 tot 170 cm –mv (ca. 87-97 cm –NAP) en bevat nog plantenresten. Deze zijn niet nader te specificeren. In boring 7 zijn houtresten in het veen waargenomen. De dikte van de veenlaag varieert van 5 tot 15 cm. Veen wijst op een relatief langdurige (stabiele) stagnatie van zoet water aan het oppervlak, vermoedelijk binnen de voormalige strandvlakte.

Nadien kan mogelijk door de wind het bovenliggende zand over het veenpakket en de vlakte zijn afgezet (Jonge duinvorming) of heeft de oude strandwal zich verder gevormd.

Onder het veen werd een beigewit tot grijs zandpakket waargenomen. De top van deze laag is intact en bevindt zich op 140-180 cm –mv (92-116 cm –NAP). Dit zand loopt op basis van de diepe boring die tijdens het milieuhygiënische onderzoek is gezet voor een peilbuis in de noordelijke hoek van het terrein nog tot zeker 4 m –mv door. De verwachting is dat dit ook binnen het gehele onderzochte deelgebied het geval is. Deze onderste zandlaag kan vrijwel zeker gerekend worden tot de Laag van Voorburg (strandwal).

2.3 *Conclusie veldwerk*

Op basis van het bureauonderzoek gold voor het plangebied een archeologische verwachting voor perioden vanaf het Neolithicum. Er werden diverse archeologische complexen verwacht vanaf het maaiveld tot een onbekende diepte. Naar verwachting is een deel van de bodem verstoord. Specifiek werden resten uit de Tweede Wereldoorlog verwacht.

Tijdens het booronderzoek is aangetoond dat de bovenste 90-170 cm van de bodem is verstoord. Vermoedelijk is dit gebeurd door het gebruik als moestuin, bunkercomplex en dierenasiel.

Er zijn geen humeuze niveaus aangetroffen, die kunnen wijzen op bewoning. Het is wel mogelijk dat nog losse (uitgestoven) vondsten aanwezig zijn. Deze zijn echter buiten context en hebben daarmee geen archeologische waarde. Ook zijn, ondanks de grote boordiameter, het dichte boorgrid en het zeven van het materiaal geen archeologische vondsten gedaan in onverstoorde grond.

Op de in voormalige 'moestuingronden' niet ongebruikelijke resten van baksteen, glas, roodbakkerd aardewerk of bot na en het voorkomen van een geroerde of bewerkte donkerbruine toplaag, werden geen archeologische indicatoren aangetroffen.

De archeologische verwachting die werd uitgesproken op basis van het bureauonderzoek kan niet worden onderschreven door het booronderzoek. Er zijn tot 2 m –mv geen aanwijzingen gevonden voor de aanwezigheid van behoudenswaardige archeologische waarden. De verwachte bodemverstoring is wel aangetroffen. Deze reikt tot 90-170 cm –mv.

2.4 *Beantwoording onderzoeksvragen*

Op basis van het verkennende booronderzoek kunnen de opgestelde onderzoeksvragen als volgt worden beantwoord:

1. *Wat is de geo(morfo)logische en stratigrafische opbouw van de ondergrond in het plangebied?*
 Binnen het plangebied komt een geroerde bruine homogene en matig humeuze toplaag van matig fijn zand voor. Hieronder komt overwegend een ongeroerde beige tot grijze zandlaag van matig fijn zand voor en daaronder een ongeroerde dunne veenlaag. Onder het veenlaagje werd een intacte laag matig fijn zand aangetroffen (Laag van Voorburg). De toplaag is vermoedelijk verrijkt met een organische component, waarschijnlijk door menselijke activiteiten binnen de moestuin. De bruine toplaag kan ook veroorzaakt zijn door de bewerking van de voormalige beekerdgrond die daar mogelijk voorkwam.³
2. *Bevinden zich in het plangebied afzettingen die in verband kunnen worden gebracht met antropogene aanwezigheid? Zo ja, op welke diepte t.o.v. het maaiveld en het NAP bevinden zich deze?*
 Ja, de toplaag betreft een afzetting (pakket) die door menselijk ingrijpen is beïnvloed.

³ Maaiveld- en NAP-hoogtes van de genoemde lagen zijn te vinden in paragraaf 2.2.

Daarnaast zijn de bodemverstoringen (minimaal 0,90 m –mv en maximaal 1,70 m –mv resp. -0,52 m NAP en -0,61 m NAP) veroorzaakt door antropogene aanwezigheid en activiteiten binnen het plangebied. Het maaiveld en dus de bovenkant van de toplaag heeft binnen het middels archeologisch booronderzoek onderzochte deel van het plangebied een NAP-hoogte variërend tussen de +0,50 m NAP tot +1 m NAP.

3. *Zijn er manifestaties van formatieprocessen op de overgang tussen natuurlijke en antropogene bodemhorizonten aanwezig?*
De overgang van de antropogene bodemhorizont of geroerde toplagen zijn overwegend scherp of verrommeld te noemen. Bij boring 8 kan er sprake zijn van bioturbatie op de overgang tussen geroerd en ongeroerd. Het is onduidelijk gebleven hoe de antropogene bodemhorizont is bewerkt of verstoord en de overgang naar de natuurlijke laag is gevormd.
4. *In hoeverre is de bodemopbouw nog intact?*
De bodem is tot een diepte van variërend 0,90 tot 1,7 m –mv geroerd. Dit komt in NAP-hoogte overeen met een diepte van rond de -0,50 m NAP. De bovenkant van de oorspronkelijke zandgrond is daarmee aanzienlijk verstoord indien de grond niet is opgehoogd. Dit komt overeen met hetgeen uit het vooronderzoek werd verwacht. Onder de dikke geroerde toplaag komen ongeroerde zandlagen, een relatief dunne ongeroerde veenlaag en meters onaangetast zand voor.
5. *Wat betekenen de resultaten van het veldonderzoek voor de gespecificeerde archeologische verwachting zoals deze is geformuleerd in het bureauonderzoek? En in welk opzicht kan op basis hiervan de gespecificeerde archeologische verwachting worden bijgesteld?*
Op basis van het bureauonderzoek gold voor het plangebied een archeologische verwachting voor perioden vanaf het Neolithicum. Er werden diverse archeologische complexen verwacht vanaf het maaiveld tot een onbekende diepte. Naar verwachting is een deel van de bodem verstoord. Specifiek werden resten uit de Tweede Wereldoorlog verwacht.

Tijdens het booronderzoek is aangetoond dat de bovenste tenminste 90 cm van de bodem is verstoord. Vermoedelijk is dit gebeurd door het gebruik als moestuin, bunkercomplex en dierenasiel. Er zijn geen humeuze niveaus aangetroffen, die kunnen wijzen op bewoning. Het is wel mogelijk dat nog losse (uitgestoven) vondsten aanwezig zijn. Deze zijn echter buiten context en hebben daarmee geen archeologische waarde. Ook zijn, ondanks de grote boordiameter, het dichte boorgrid en het zeven van het materiaal geen archeologische vondsten gedaan in onverstoorde grond.

De archeologische verwachting die werd uitgesproken op basis van het bureauonderzoek kan niet worden onderschreven door het booronderzoek. Er zijn tot 2 m –mv geen aanwijzingen gevonden voor de aanwezigheid van behoudenswaardige archeologische waarden. De verwachte bodemverstoring is wel aangetroffen.

Hoewel niet het primaire doel van een verkennend booronderzoek, zijn er ook archeologische indicatoren (baksteenpuntjes, vensterglas, roodbakkerd aardewerk en bot) aangetroffen zodat ook de volgende onderzoeksvragen beantwoord dienen te worden:

6. *Op welke diepte t.o.v. het maaiveld en het NAP zijn deze archeologische indicatoren aangetroffen?*
Het aangetroffen antropogene materiaal is aangetroffen in de geroerde toplagen. De vondsten bestaan uit een fragmentje roodbakkerd aardewerk met loodglazuur daterend uit de Nieuwe Tijd, een stukje vensterglas uit vermoedelijk de Nieuwe Tijd, een botfragment van een groot dier (*Large Mammal*) van onbekende ouderdom, baksteenresten en grind. Het aantreffen van dit soort 'indicatoren of vondsten' is niet ongebruikelijk in dit soort bewerkte en mogelijk opgebrachte gronden.

Deze indicatoren wijzen dus niet direct op een ter plaatse voorkomende (intacte) archeologische vindplaats.

7. *Wat is de horizontale ruimtelijke spreiding van deze archeologische indicatoren?*
De beschreven vondsten zijn gedaan in vrijwel alle boringen omdat overal een bewerkte en geroerde toplaag is aangetroffen.
8. *Wat is de aard en ouderdom van deze indicatoren?*
Het roodbakkend aardewerk met loodglazuur heeft een datering in de Nieuwe Tijd (A-BC), het vensterglas is vermoedelijk ook uit de Nieuwe Tijd, het botfragment heeft gezien de positie in de bewerkte donkerbruine toplaag van zand vermoedelijk ook een recente datering uit de Nieuwe Tijd, de kleine baksteenresten hebben een vermoedelijke datering in de Nieuwe Tijd.
9. *Wat betekent dit voor de archeologische verwachting van het gebied?*
Deze vondsten / indicatoren hebben geen invloed op de archeologische verwachting van het plangebied, zie eerder.
10. *In hoeverre worden de archeologische waarden bedreigd door toekomstige planontwikkelingen?*
Er zijn tot 2 m –mv geen humeuze niveaus aangetroffen, die kunnen wijzen op bewoning. Het is wel mogelijk dat nog losse (uitgestoven) vondsten aanwezig zijn. Deze zijn vermoedelijk echter buiten context en hebben daarmee geen archeologische waarde.

3 Conclusie en aanbevelingen

3.1 *Conclusie*

De onderzochte grond binnen het plangebied die bij de toekomstige ontwikkeling geroerd gaat worden, is tot minimaal 90 cm –mv of tot circa -0,50 m NAP verstoord. De bodemverstoring is vermoedelijk veroorzaakt door activiteiten binnen de functie als moestuin, nadien als bunkercomplex in de WOII en het huidige gebruik als dierenasielterrein. Ter plaatse van het onderzochte deel van het plangebied worden op basis van het verkennend archeologisch booronderzoek geen oudere intacte sporenniveaus meer verwacht vanwege de waargenomen diepe bodemverstoring, het ontbreken van humeuze lagen en de algemene indruk die de bodemopbouw en terrein gaf. Sporen van de moestuin (teelaarde) en het bunkercomplex uit de WOII (i.i.g. de bunker) zijn wel nog aanwezig in het plangebied.

De resultaten van het verkennende booronderzoek komen in grote mate overeen met hetgeen uit het bureauonderzoek werd verwacht. De archeologische verwachting voor de periode van de prehistorie tot en met de middeleeuwen (of vóór het gebruik als moestuin van het landgoed Oosterbeek) kan worden bijgesteld van hoog tot middelhoog naar laag. De verwachting dat de geplande ingrepen binnen het plangebied (sloop en nieuwbouw, realiseren van parkeerplaatsen en het plaatsen van stallen en andere kleine bouwwerken) dus archeologische waarden uit deze perioden verstoren is laag. Het is niet uit te sluiten dat er restanten uit de periode Nieuwe Tijd worden aangetroffen en verstoord die gerelateerd kunnen worden aan de moestuin of bunkercomplex. De kans hierop is echter klein.

3.2 *Aanbeveling*

Op basis van het voorgaande wordt geadviseerd geen archeologisch vervolgonderzoek te laten plaatsvinden voorafgaande aan de geplande ontwikkeling. De voorgenomen ingrepen kunnen wat betreft het aspect archeologie zonder beperkingen worden uitgevoerd. De bevoegde overheid neemt hierin het selectiebesluit.

Indien tijdens de werkzaamheden archeologische waarden worden aangetroffen, dient te allen tijde de bevoegde overheid direct op de hoogte te worden gesteld conform de wettelijke meldingsplicht (Monumentenwet, art. 54).

De gemeente Wassenaar heeft aangegeven zich niet te kunnen vinden in deze aanbeveling.

Literatuur en bronnen

Literatuur

Bex, J., 2014. *Archeologisch onderzoek Dierenhospitaal Wassenaar gemeente Wassenaar*, Bureauonderzoek. Grontmij Archeologische Rapporten 1471. Grontmij Nederland B.V. - Houten.

Bex, J., 2016. Plan van Aanpak. Booronderzoek. Locatie Wassenaar Dierenasiel Oosterbeek 5. Archeologisch onderzoek Dierenhospitaal Wassenaar gemeente Wassenaar. Projectnummer 328312. Versie 24 maart 2016.

Berendsen, H.J.A. 2005. *Fysische Geografie van Nederland. Landschappelijk Nederland*. Van Gorcum, Assen.

N.N., 2008. *Het Bodemarchief Ontrafeld*, Nota archeologie 'Duin, Horst en Weidegebied'. Gemeente Leidschendam-Voorburg, gemeente Voorschoten, gemeente Wassenaar.

Bronnen

Archeologisch Informatiesysteem (Archis2). Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), Amersfoort (IKAW, AMK, onderzoeksmeldingen, waarnemingen).

Bodemkaart van Nederland, Blad 30 West 's-Gravenhage Blad 30 Oost 's-Gravenhage. Schaal 1:50.000, Stiboka, Wageningen 1982.

Gemeentewebsite Wassenaar - www.wassenaar.nl - archeologiebeleid

Gemeentenatlas.nl – (afbeelding 1.1).

Lodewijk Baljon – landschapsarchitecten. Dierenambulance Wassenaar, Structuurontwerp versie 2 maart 2014. (afbeelding 1.2).

Nieuwe Geologische Kaart van Den Haag en Rijswijk, Afdeling Archeologie, Dienst Stadsbeheer, Gemeente Den Haag, Bureau Monumentenzorg en Archeologie, Gemeente Rijswijk, 2007.

Bijlage 1: Ligging locatie op de topografische ondergrond

bodemingrepen / mogelijke archeologieverstoring
locaties voor archeo. booronderzoek

bouwingrepen niet direct verstorend
geen booronderzoek voorgesteld

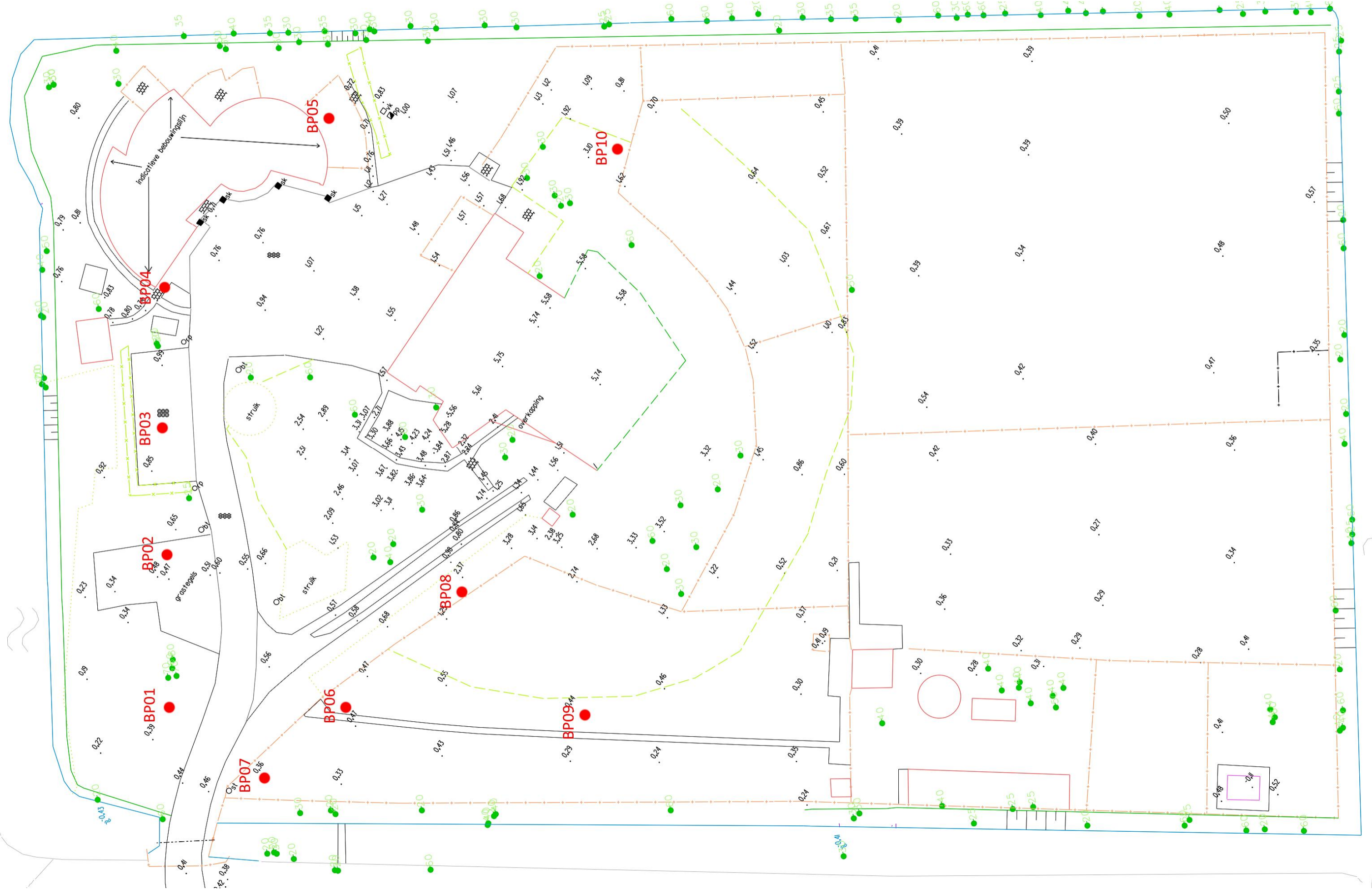

voorgestelde boorlocaties op basis van bestaande
bebouwing en de nieuwbouwoeccaties

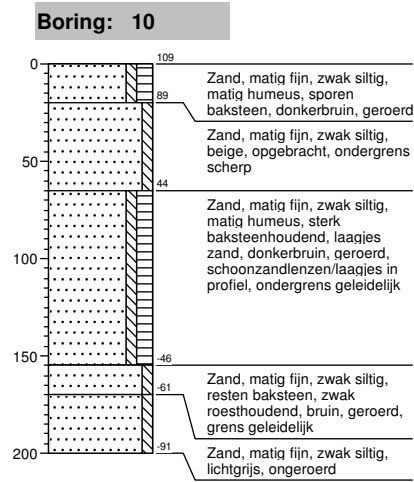
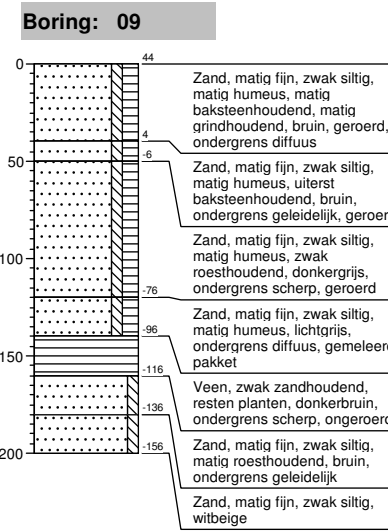
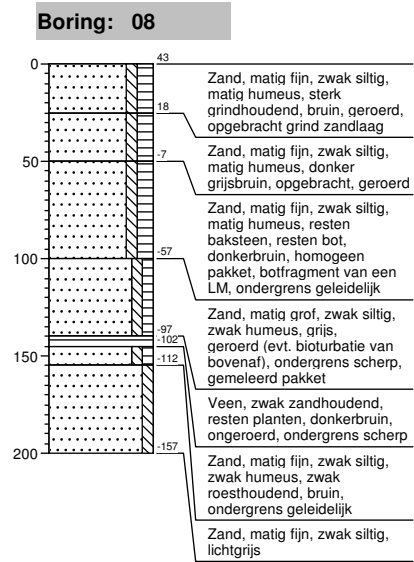
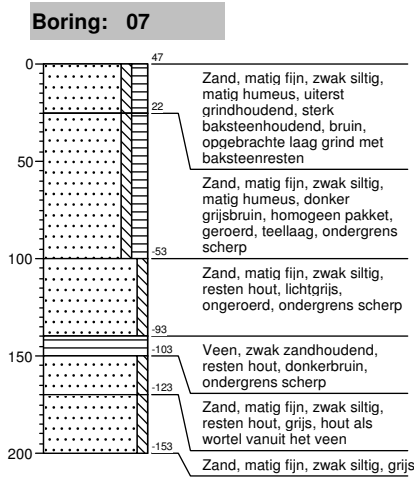
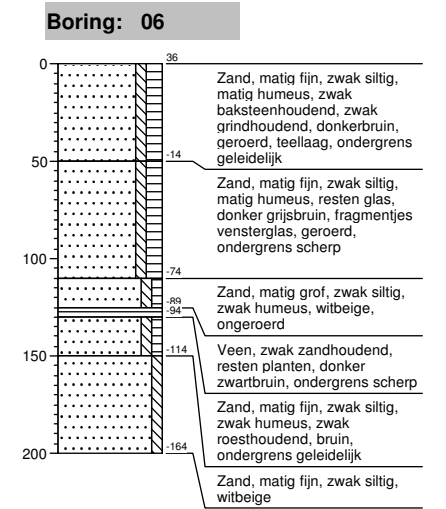
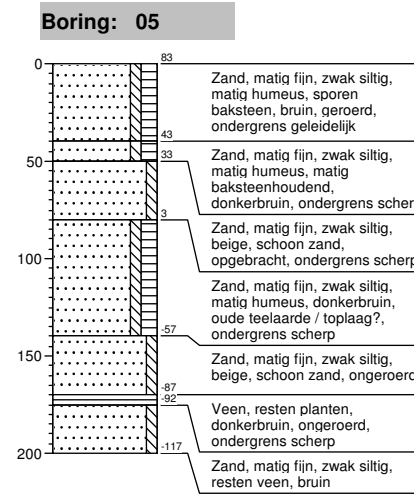
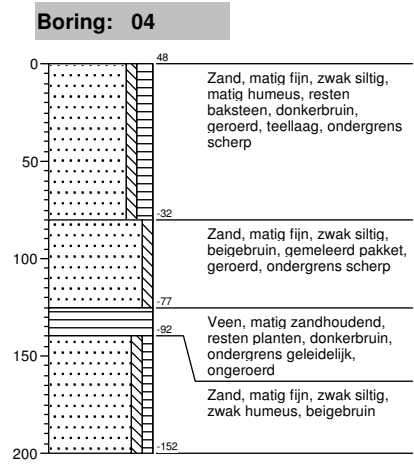
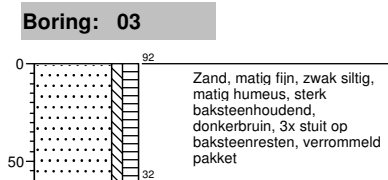
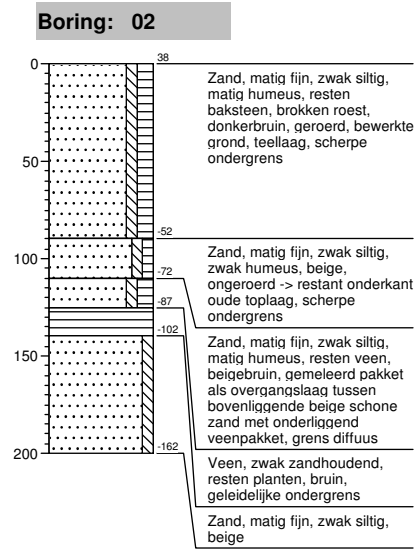
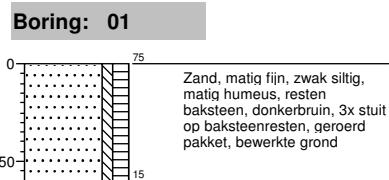

Bijlage 2: Ontwerp / inrichtingsplan en de bestaande situatie

Bijlage 3: Boorstaten

Bijlage 3 - SWAR 2019

Boorstaten Booronderzoek Dierenhospitaal Wassenaar

projectnummer 328312

schaal 1 : 40

Oprachtgever: Stichting Dierenhospitaal en Ambulancedienst 's-Gravenhage e.o.